

БӨЛІМ: БАСТАУЫШ СЫНЫП

Бастауыш сынып оқушыларында оқу мотивациясын арттырудың тиімді тәсілдері

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.10.2025

ТІРЕК СӨЗДЕР

ата-ана серіктестігі, бастауыш сынып, жобалау-зерттеу, кері байланыс, ойындандыру, оқу мотивациясы, оқу уәжі, пәнаралық байланыс

СІЛТЕМЕ

<https://bilimger.kz/183274/>**Джұлдасбаева Улжан Даулетхановна**

Алматы облысы Еңбекшіқазақ ауданы. Шелек ауылы. Шелек ауылындағы қазақ орта мектебі.

Бастауыш сынып мұғалімі

АННОТАЦИЯ

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясын арттырудың заманауи, дәлелді тәсілдері қарастырылады. Қазақстанның мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің (NIS) құндылыққа негізделген бағдарламалық ұстанымдары және отандық ғылыми-әдістемелік еңбектер негізінде мотивацияны күшейту жолдары жүйеленді. Талдау саралап-деңгейлеп оқыту, модульдік және жобалық тәсілдер, қалыптастырушы бағалау мен кері байланыс, көптілді әрі мәдени релевант орта құру, сондай-ақ мектеп-үй серіктестігі мен цифрлық құралдарды тиімді пайдалануға сүйенеді. Нәтижесінде бастауыш буында оқушының оқу агенттігін, жетістік сезімін, оқу мағынасы мен құндылық бағдарын тұрақты қолдайтын алты стратегиялық бағыт ұсынылады. Бұл бағыттар оқу үлгерімін ғана емес, өмір бойы білім алуға дайын тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді. [2], [3].

КІЛТ СӨЗДЕР

оқу мотивациясы; бастауыш сынып; саралап-деңгейлеп оқыту; модульдік оқыту; жобалық жұмыс; қалыптастырушы бағалау; көптілді білім беру; құндылыққа негізделген білім.

КІРІСПЕ

Бастауыш мектеп кезеңі оқушының оқу әрекетінің, өзін-өзі реттеуінің және оқу-танымдық мотивтерінің іргетасы қаланатын шешуші саты болып есептеледі. Қазақстан Республикасының бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (МЖМБС) оқушыда функционалдық сауаттылықты, құндылық бағдарды және оқу-әлеуметтік дағдыларды кешенді дамыту міндетін қояды, бұл мотивацияны тұрақты қолдайтын педагогикалық жағдайларды қажет етеді [2]. Сонымен бірге NIS бағдарламалық құжаттарында құрмет, ынтымақтастық, ашықтық, патриотизм, өмір бойы білім алу құндылықтары оқу ортасының негізі ретінде айқындалған; құндылыққа сүйенген орта бастауыш жастағы баланың ішкі уәжін күшейтіп, оқу мақсаттарының мағынасын нақтылайды [3]. Отандық зерттеулер мотивация мен үлгерімнің өзара байланысын және бастауыштан орта буынға өтуде уәждің құлдырау қаупін көрсетеді; бұл бастауышта тұрақты, жүйелі мотивациялық қолдау тетіктерін енгізудің өзектілігін растайды [7].

ОҚУШЫ АГЕНТТІГІН КҮШЕЙТУ ЖӘНЕ МАҒЫНАЛЫ МАҚСАТ ҚОЮ

Оқу мотивациясының негізгі қозғаушысы – оқушының мақсатты өз бетінше түсінуі және оған жету жолдарын көруі. Бастауышта оқу мақсаттарын «оқушы тілімен» бірге тұжырымдап, күнделікті «күтілетін нәтижелермен» байланыстыру, мини-мақсат карталарын қолдану (мысалы, «бүгін мен... үйренемін», «менің дәлелім...») ішкі уәжді арттырады. Мұндай агенттікке негізделген тәсіл МЖМБС-тың функционалдық сауаттылықты қалыптастыру логикасымен қабысады: мақсатты түсіну – дағдыны қолдануға әкеледі, ал қолдану тәжірибесі – жетістік сезімін туындатып, уәжді тұрақтандырады [2]. Қазақстандық эмпирикалық жұмыстар бастауыштағы уәж деңгейін айқындап, оны мақсаттылық және оқу әрекетін мағыналандырумен байланыстырады, сондықтан мақсат қоюдың жүйелі дағдысы мотивацияның іргелі шарты ретінде қарастырылады [1], [7].

САРАЛАП-ДЕҢГЕЙЛЕП ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ЖЕТІСТІК СЕЗІМІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Деңгейлеп-саралап оқыту (Қараев) бастауыш оқушысының дербес қарқыны мен мүмкіндігін ескеріп, қолжетімді қиындық аймағын ұсынады; тапсырмалардың грациясы «сәттілік траекториясын» құрып, оқу мотивациясын күшейтеді. Тәжірибеде мұны «минимум–норма–қиындатылған» деңгейдегі тапсырмалар, уақытша қолдау (scaffolding), жұптық/шағын топтық қолдау және жедел кері байланыспен ұштастыру тиімді. Отандық педагогикалық әдебиетте деңгейлеп оқытудың тиімділігі,

тапсырмаларды әзірлеу принциптері және бастауыштағы қолдану жолдары кең сипатталған [6]. Сонымен қатар бұл тәсіл жаңартылған мазмұн аясында оқушы жетістігін үнемі көрсетуге мүмкіндік беріп, «мен істей аламын» сенімін қалыптастырады; дәл осы сенім оқу уәжінің тұрақты детерминанты ретінде көрінеді [5], [6].

МОДУЛЬДІК ЖӘНЕ ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ: ОҚУ МАҒЫНАСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕЛІК БАЙЛАНЫС

Модульдік оқыту және жобалық әрекет оқушыға білім мазмұнын тұтас блоктармен меңгеріп, шынайы өмірлік міндеттермен байланыстыруға жағдай жасайды. Модуль ішінде мақсат-мазмұн-бақылау бірлігі сақталып, әр сабақтың ролі түсінікті болғанда, бала «неге оқып отырғанын» көреді; бұл мағыналылық мотивацияны күшейтеді. Жобалық жұмыс (мини-жоба, зерттеу, өнім жасау) әлеуметтік маңызы бар нәтиже беріп, ата-ана/сынып алдында таныстырылым жасау арқылы мақтаныш сезімін тудырады; бастауышта жобаның уақыты қысқа, қадамдары айқын, бағалау критерийлері көрнекі болғаны дұрыс. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының әдістемелік ұсынымдарында бастауыштағы зерттеу-жобалық қызметтің логикасы мен дағдылар картасы ұсынылған; бұл – мағыналы оқу мен мотивацияны ұштастыратын пәрменді құрал [4], [5].

ҚҰНДЫЛЫҚҚА НЕГІЗДЕЛГЕН КӨПТІЛДІ, МӘДЕНИ РЕЛЕВАНТ ОРТА ҚҰРУ

NIS бағдарламалық материалдары бастауыш білім беру мазмұнында құрмет, ынтымақтастық, өмір бойы білім алу сияқты құндылықтарды айқындай отырып, оқу ортасын «қауіпсіздік + жоғары үміт» тепе-теңдігімен сипаттайды. Мұндай ортада қателік «өсу мүмкіндігі» ретінде қаралып, оқушының тәуекел етуге және сұрақ қоюға уәжі артады. Көптілді компонент (қазақ тілі орталық рөлде бола отырып, орыс және ағылшын тілдеріндегі элементтерді жоба/ойын форматында енгізу) тілдік қызығушылықты қолдап, «мен түсіне аламын» сезімін күшейтеді. Бұл ұстанымдар бастауыштағы мотивацияны құндылықпен байланыстырып, «оқудың өмірдегі мәнін» баланың тәжірибесіне жақындатады [3], [8]. Сонымен бірге мемлекеттік стандарттағы құндылық және нәтижеге бағытталған өлшемдер оқыту мен тәрбиенің бірлігін қамтамасыз етеді [2].

ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ЖӘНЕ САПАЛЫ КЕРІ БАЙЛАНЫС ЭКОЖҮЙЕСІ

Қалыптастырушы бағалау мотивацияны тұрақтандырудың негізгі механизмі ретінде әр қадамды мадақпен емес, дәл әрі уақтылы кері байланыспен сүйемелдейді: «нені

дұрыс орындады?», «келесі қадамы қандай?», «жетістік критерийі қандай көрінеді?». Бастауышта рубрикаларды пиктограмма/түстер арқылы қарапайымдандыру, өзін-өзі және өзара бағалауды «жұмсақ» форматта енгізу тиімді. Мұндай жүйе стандарттағы оқу нәтижелеріне қарай оқушының ілгерілеуін мөлшерлеп, «өсім» логикасын көрсетеді [2]. Отандық эмпирикалық зерттеулер мотивация деңгейі ашық, түсінікті талаптар және жүйелі кері байланыспен ұштасқанда жоғарылайтынын атап өтеді [1], [7].

МЕКТЕП-ҮЙ СЕРІКТЕСТІГІ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ МАҒЫНАЛЫ ҚОЛДАНУ

Бастауыш жаста ата-ананың оқу процесіне қатысуы уәждің қуатты детерминанты. Серіктестік «үй тапсырмасы – отбасы жанындағы шағын диалог/ойын» қағидасына сүйеніп, бақылаудан гөрі қолдауды күшейтуі керек: баламен оқу мақсаты туралы қысқа әңгіме, бірлескен оқу (5–10 минут), нәтижені мадақтау. Цифрлық ортада қысқа интерактивтер, бейнесабақ үзінділері, өзіндік тексеру викториналары қолданылғанда, оқу уақыты басқарылатын, жетістік жылдам байқалатын және кері байланыс бірден берілетін экожүйе құрылады. Жаңартылған мазмұн аясында цифрлық ресурстарды мақсатпен ұштастыру, артық жүктемеден сақтану және баланың жас ерекшелігін ескеру талап етіледі [5]. Бастауыштан орта буынға ауысу кезеңінде мұндай серіктестік мотивацияның төмендеуін тежеуге де көмектеседі [7].

ҚОРЫТЫНДЫ

Бастауыш мектептегі оқу мотивациясын арттыру – бір реттік акция емес, мектептің тұтас педагогикалық архитектурасына айналуға тиіс үдеріс. Қазақстандық нормативтік негіз (МЖМБС), құндылыққа негізделген білім беру стратегиялары (NIS), отандық ғылыми-әдістемелік қор мен эмпирикалық зерттеулер көрсеткендей, мотивацияны күшейтудің тиімді жолдары оқушы агенттігін дамыту, саралап-деңгейлеп оқыту арқылы жетістік сезімін тұрақтандыру, модульдік және жобалық әрекетпен оқу мағынасын тереңдету, көптілді және мәдени релевант оқу ортасын қалыптастыру, қалыптастырушы бағалау мен кері байланыс экожүйесін орнықтыру және мектеп-үй серіктестігін цифрлық құралдармен ұштастырудан тұрады. Бұл алты бағыт өзара байланыста іске асқанда, бастауыш буында оқу уәжі тұрақты, оқу тәжірибесі қуанышты және нәтижелі болады [1]–[7].

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР

[1] Каденова А.Е. **Бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясы** (мақала, эмпирикалық талдау). Қостанай өңірлік университеті репозиторийі, 2024. Қолжетімді: <https://repo.kspi.kz/handle/123456789/7565> repo.kspi.kz

[2] **Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты.** ҚР БҒМ бұйрығы, 2022. Қолжетімді: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031> adilet

[3] **NIS-Programme: бастауыш білім беру мазмұны және құндылықтар** (2022–2023 ж.). Назарбаев Зияткерлік мектептері. Қолжетімді (PDF): https://forum.cer.nis.edu.kz/wp-content/uploads/2022/09/kz_2022-2023.pdf forum.cer.nis.edu.kz

[4] Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. **Бастауыш сынып білім алушыларының жобалау-зерттеу қызметі бойынша әдістемелік ұсынымдар** (әдістемелік құрал). Астана, 2024. Қолжетімді (PDF): <https://uba.edu.kz/storage/app/media/54%2054%2054%2054%2054%20%20KZ%20%20KZ%20%20KZ.pdf> Уба Академиясы

[5] Жанпейісова М.М. **Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде** (дәріс материалдары мен әдістемелік нұсқаулықтар). Түркістан өңірлік университеті, оқу-әдістемелік кешен, б.ж. Қолжетімді (PDF): https://tou.edu.kz/arm/upload/umk_pdf/146321.pdf ТУ Алматы

[6] Құдайбергенова Ж., т.б. **Қазақ тілін меңгеруде деңгейлеп-саралап оқыту** (ғыл. мақала). *Қостанай өңірлік университетінің Хабаршысы*, 2023. Қолжетімді: <https://vestnik.kgu.kz/index.php/kufil/article/view/194> vestnik.kgu.kz

[7] Оразбаева А., т.б. **Орта мектепке ауысқан бастауыш сынып оқушыларының оқу мотивациясы мен оқу үлгерімі** (мақала). *Yessenov University Scientific Journal*, 2021. Қолжетімді (PDF): <https://ysj.yu.edu.kz/wp-content/uploads/2021/01/58-61.pdf> ysj.yu.edu.kz

[8] Назарбаев Зияткерлік мектептері. **Үш тілде оқытуды жүзеге асыру саясаты** (құндылықтар мен дағдылар). Қолжетімді: <https://www.nis.edu.kz/kk/page/nazarbaev-ziiatkerlik-mektepterinde-us-tilde-oqytudy-zuzege-asyru-saiasaty> Назарбаев Зияткерлік Мектептері

**Ескертпе: Мақала ішінде пайдаланылған дереккөздер сілтемелері [квадрат жақшадағы сандармен] белгіленді.*

КМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.